

Páduai Szent Antal szobra

Kőből faragott rózsáskosár

csők, sírkeresztek és oszlopok készítésére használták fel. 1943-ban még mindig szobrászati felhasználásra alkalmas kőként volt ismert. Az 1940-es évek végén a bányát a kitermelt kövek szállítási nehézségei miatt bezárták.

A településen ma újra találunk működő bányákat, ezen kívül pedig felhagyott kőfejtőt is. A Nagyeresztvényi riolittufa bánya Demjén község külterületén, a község belterületétől ÉK-i irányban kb. 400 m-re található. A bányatelek a nagyeresztvényi érseki kőbánya és az úgynevezett parasztbánya összevonásából keletkezett. A bányatelek területe 4,3 ha. A kőfejtő több évtizedes szüneteltetését követően „Demjén II. – riolittufa” bányatelek néven 2002-ben került bejegyzésre a Miskolci Bányakapitányságon. Jelen időszakban, a bányában termelhető kőzet hasznosítása – a piaci viszonyok miatt – korlátozott. Nagyobb mennyiségben díszítő- és burkolóköként a Korona Borház és a Demjéni termál- és élményfürdő építésénél használták és használják fel.

Kőfaragó munka közben

Sírkő

A kőfaragás

A kőfaragás évszázadok óta szakképzettséghez kötött mesterség, művelői gyakran a kőművesekkel alakítottak közös céhet. A kőfaragókat eredetileg a kőműves megnevezés jelölte. A 16. század második fele óta illeti e szavunk a falrakást, vakolást végző mesterembereket, amikor is a mesterségeken belüli munkamegosztás kibontakozott. Az iparosok többsége is csupán segédlevelet szerzett, nem tett mestervizsgát. A kővágók és a kőfaragók ugyanazokkal a szerszámokkal dolgoztak, de utóbbiak finomabb munkát végeztek, ezért tevékenységük között minőségi különbség állapítható meg.

A demjéni kő minőségének köszönhetően igen sok helyre eljutott. Telekesy István egri püspök 1713. március 20-án majd az év december 8-án kötött szerződést, hogy az egri barokk székesegyház építkezéséhez követ termeljenek Deménden. 1730-ban Déri András és Holló Ferenc fuvarosok 47 szekér követ szállítottak a deméndi kőfejtőből a kápolnai serház építésére. 1744-ben a deméndi faragott kövekért, ajtó- és ablakkeretekért 16 forintot fizetett Haller Sámuel ispánja. A követ a földesúr gyöngyösi építkezéseinél használták fel. Az 1730-as években a Szőlőhegy aljában is volt kőfejtő, melyet Steyer János egri kőfejtő üzemeltetett, mint bérlő. 1787-ben a kőfejtőben vágott követ a kerecsendi kocsmá pinceépítésénél használták fel.

Demjénben több család foglalkozott kőfaragással, ezek közül a legismertebb Nagy Antal és édesapja Nagy Sándor. Nagy Antal fennmaradt munkái ma is megtekinthetők, mint például egy magyar baka vagy egy kőoroszlán szobra.

KÉSZÍTETTE

AZ EGYÜTT DEMJÉNÉRT ALAPÍTVÁNY
ÉS DEMJÉN KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
WWW.DEMJENKOZSEG.HU

DEMJÉN, 2010

SZERKESZTETTE: BOKK ORSOLYA, HAVASI NORBERT
FOTÓK: HAVASI NORBERT

GRAFIKA ÉS TÖRDELÉS: MOLNÁR ZOLTÁN
NYOMDAI MUNKÁK: GARAMOND KFT., EGER

KÉSZÜLT A NORVÉG CIVIL TÁMOGATÁSI ALAP FINANSZÍROZÁSÁVAL.

A DEMJÉNI KŐFARAGÓ MESTERSÉG TRADÍCIÓI

Bukkaljai Kő-út

A település a Bukkaljai Kő-út tagja

Kőfaragó munka közben

A Bükkalja földtani felépítésében igen jelentős szerepet játszanak a miocén korú vulkáni eredetű kőzetek. Ezek a kőzetek teremtették meg a Bükkalja kőkultúrájának alapját. A felszínen vagy annak közvetlen közelében elhelyezkedő jó minőségű anyag sajátos kihívást jelentett az itt élő népesség számára – a tufa kiváló építőanyagának bizonyult, mivel könnyen megmunkálható és faragható. A kőfaragó tevékenység szempontjából a fehéres színű, laza riolittufa és a vörösesbarnás színű dacittufa játszott fontos szerepet. A 18–19. századi források nem csupán azt jelzik, hogy jószerével a Bükkalja majd minden településen foglalkoznak kőfejtéssel, hanem azt is, hogy a kőanyag és a faragványok is útra keltek a bányahelyekről a közelebbi-távolabbi falvak felé. A kőtechnikát ismerő, faragni tudó parasztemberek szerepet kaptak a városi építészeti kőmunkájában is. Demjén, Sirok, Eger, Szomolya, Noszvaj, Bogács nem csupán a kőbányászat, hanem a kőfaragás regionális központjai is voltak. Elsősorban a vulkáni tufa forgalma volt jelentős, amit építkezésekhez fuvaroztak. A kevésbé megmunkált építőkö, a lábazati, cikló- és kváderkövektől a kővályúig, útjelzőkig, káposztáskövekig számos készítményt állítottak elő eladásra. Az ablakkeretek, tornácoszlopok

a hagyományos népi építészeti átalakításában játszottak szerepet a 18. századtól. Az igényesebb munkát követelő sírkövek és feszületek ugyancsak széles körben terjedtek, s divatot is teremtettek az érintkező tájakon.

Nagyeresztvényi kőfejtő

Demjén szintén kőfejtő, kőfaragó központ lett, ahol a 18. század közepe óta folyik a termelés, s a kőházak aránya eléri a 100%-ot. Régebben főként ablakkeretet, kéménykövet, kúriáknak való tornácoszlopot vágtak kőből és szállítottak még a Tisza vidéki megrendelőknek is.

A kőbányászat

A kőbányászás és kőfaragás általában nem különült el egymástól, ugyanazon tevékenység két munkafázisát jelentették. A faragással jobban is lehetett keresni, mint a fejtéssel, már csak azért sem szívesen végezték csak a bányabeli munkát. A két munka persze szorosan összefonódott: „Nem lehetett jó kőfaragó, aki a bányászáshoz nem értett, de jó bányász sem lehetett, aki nem tudta, hogy mi van a kőben. Egy kőfaragónak már a hegyben ismernie kellett a követ, mikor ránézett, már akkor tudnia kellett, mi lehet belőle.” (Víg Sándor – Szomolya)

Régi sírkövek

Mária-szobor kereszttel

A kőfejtés kemény, embert próbáló munka, de nem volt szakképzettséghez kötött foglalkozás. Gyakran szállt apáról fiúra. A 12–13 éves fiúgyermek a hat elemi elvégzése után gyakorta segített apjának, közben elsajátította a munkafogásokat, és már fiatalon képes volt olyan teljesítményre, amit erős, de a kőbányászatban járatlan felnőttek sem tudtak utánozni.

A 18. század első évtizedeiben a püspök-földesúr megindította Demjénben az uradalom építkezéseinél a jól felhasználható riolittufa bányászatát a Szőlő-hegy aljában. A kőfejtőről 1701-ben történt először említés, amikor Pezti János kőfaragó az egri Szent Mihály templom helyreállításához 48 db ablakkövet szállított. A kőfejtőközpont kialakulását nagyban elősegítette nem csupán az itt fejtett kőanyag kiváló minősége, amely többcéli hasznosítást tett lehetővé, hanem a bányák kedvező közlekedés-földrajzi fekvése is, ugyanis azok akkor az Eger–Kerecsend–Pest felé haladó régi közút, a postaút mentén feküdtek. Az „alsó” kőfejtő az úgynevezett Eresztvényi bányával azonosítható, míg a „felső” a Pünkösdhegyi bányaként volt ismert. 1859-ben Szabó József geológus felkereste és megvizsgálta a környéket, s leírása szerint a riolit legnevezetesebb lelőhelye Demjénben a Pünkösdhegyi bánya, ahol a kőzetet útpépítéshez fejtették (a Hideg-völgyben ugyanez a kőzet található). Az Eresztvényi bánya köveit igen jól faraghatónak találta, mely ellenálló a tűzzel, vízzel, faggal szemben. Az itt kitermelt köveket útpépítésen túl hídépítéshez, faragottan határjelző vagy kútfalazati, illetve fedőkövek, lép-

Vésők és ékek